

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਦਾ ਵਿਲੱਖਣ ਜ਼ਾਵੀਆ: ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਦੇਸੀ Parvasi Punjabi Novel Da Vilakhan Zaaviya: British Born Desi

ਡਾ. ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ (Dr. Harpreet Kaur)

ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਦਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ (ਪੰਜਾਬ)

Assistant Professor, Department of Punjabi, The Maharaja Bhupinder Singh Punjab Sports University, Patiala (Punjab)

E-Mail: brarharpreet666.ps@gmail.com

Received: 02 April 2026 | Accepted: 14 April 2026 | Published: 20 April 2026

Abstract (ਸਾਰ)

ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਦੇਸੀ ਨਾਵਲ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰਵਚਨ ਉਸਾਰਦੇ ਹੋਏ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਢੰਗ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਵਧੇਰੇ ਜਟਿਲ ਸਮੱਸਿਆਕਾਰ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਜੰਮੀ-ਪਲੀ ਇਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਸੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਪਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਮੂਲ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਭਾਰੂ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਆਚਾਰ, ਇਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਔਖਿਆਈਆਂ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਜਟਿਲ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੀੜ੍ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਦਬਾਵਾਂ ਅਤੇ ਝੁਕਾਵਾਂ ਦੇ ਚਲਦਿਆਂ ਕਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਤੇ ਕਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਝੁਕਦੀ ਹੋਈ, ਦੋਵਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਸੰਯੋਜਨ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵੱਖਰਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਅਧੀਨ ਪਨਪਦਾ ਇਹ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਪਾੜਾ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚਲੇ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵੱਖਰੇਵੇਂ ਅਧੀਨ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਪਾੜਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ ਸੰਦਰਭਾਂ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

Keywords: ਪੀੜ੍ਹੀ ਪਾੜਾ, ਪਾਰ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਦਵੰਦ, ਨਵ-ਪੁੰਜੀਵਾਦੀ ਸਿਸਟਮ, ਪੱਛਮੀ ਮਨੋਸੰਰਚਨਾ, ਪਿੱਤਰਕੀ ਮਾਣ-ਮਰਿਆਦਾ.

ਜਾਣ-ਪਛਾਣ

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜਿਕ ਚੌਗਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਜੋ ਅਨੁਭਵ, ਦਵੰਦ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧ ਹੰਢਾਉਣੇ ਪਏ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ ਹੀ ਨਵੀਨ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ੍ਰੋਤ ਬਣੀ। ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਤੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ, ਨਾਲ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਚਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਯਥਾਰਥ ਦੇ ਤ੍ਰੈਕਾਲਿਕ ਮਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਪਾਰ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ/ਅੰਤਰ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਦਵੰਦਾਂ ਦੀ ਬਹੁ-ਦਿਸ਼ਾਈ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਨੂੰ ਮੂਲ ਦੇ ਮੋਹ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਭੂ-ਹੋਰਵਿਆਂ ਦੀ ਜਕੜ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਅਸਹਿ ਤੇ ਅਕਿਹ ਵਿਡੰਬਣਾਕਾਰੀ ਸੰਕਟਾਂ ਨੂੰ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਚਿਤਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ

ਨਵ-ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਹਥਲੇ ਖੋਜ ਪੇਪਰ ਵਿਚ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ ਨਾਵਲ *ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਦੇਸੀ* ਨੂੰ ਸਮਾਜ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨੁਕਤੇ-ਨਿਗਾਹ ਰਾਹੀਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪੜਚੋਲਣ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਡਾ. ਗੁਰਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

"ਪਿਛਲੇ ਦੇ ਖੁਰ ਜਾਣ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਬਣਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇ ਦਵੰਦ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਸਮੱਸਿਆ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਪਰਵਾਸ ਨੇ ਜੇ ਪੈਸਾ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਤਰਾਲ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਬੰਦੇ ਦੇ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੀਮਤ ਵੀ ਮੰਗੀ। ਪਹਿਲੇ ਆਧਾਰਾਂ ਦਾ ਅਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਆਧਾਰਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਾ ਜੁੜਨ ਕਰਕੇ ਛਟਪਟਾਹਟ ਤੇ ਧੁੰਦ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੇ ਤੀਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਰਮਿਆਨ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਖਲਾਅ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਦੂਜੀ ਤੇ ਤੀਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਦਖਲ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਦਵੰਦ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਿੱਖਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰਹਿ ਕੇ, ਉਪਜੀਵਿਕਾ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣਾ ਤਿੰਨਾਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਵਿਚਲੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਸਬੰਧਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਵਿਚ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ। ਇਸ ਸਮੁੱਚੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਪੁਰਬੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਜੀਵਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"¹

ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਵਲੀ ਪ੍ਰਵਚਨ ਰਾਹੀਂ ਇਹੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ।

ਪੀੜ੍ਹੀ ਪਾੜੇ ਦੇ ਨਿਵੇਕਲੇ ਸਰੋਕਾਰ

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਤਰ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚਲੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਢਾਲਦੇ ਹੋਏ ਪੁਰਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਜਾਰੀਰੂ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਦਮਨ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵੱਸ ਸਭ ਕੁੱਝ ਆਪਣੇ ਹੱਥੋਂ ਛੁੱਟਣ ਦੇ ਡਰ ਕਾਰਨ, ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਖ਼ਪਤ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਧੀਨ ਪਨਪੀ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਸੋਚ ਤਹਿਤ ਉਸਰੀ ਪੱਛਮੀ, ਮਨੋਸੰਰਚਨਾ ਨੂੰ ਅਣਮੰਨੇ ਅਤੇ ਅਣਕਿਆਸੇ ਮਨ ਨਾਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਾਨਸਿਕ ਪੀੜਾ ਵਿਚ ਲੁਪਤ ਹੋ ਕੇ ਸਮਝੋਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਾਵਲੀ ਪ੍ਰਵਚਨ ਵਿਚੋਂ ਪਾਤਰ ਮੋਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਆਪਸੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਹਾਰ ਮੰਨਣ ਜਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝੋਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ :

"ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ;

ਇੱਕਲਾ ਆਇਆਂ?

ਤੇਰਾ ਕੀ ਹਾਲ ਐ?

ਠੀਕ ਆਂ, ਬਚ ਗਿਆਂ, ਤੂੰ ਸੁਣਾ ਤੂੰ ਕਿੱਦਾਂ?

ਮੈਂ ਠੀਕ ਆਂ ।

ਕਿੱਥੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾਂ ਹੁਣ?

ਹੰਸਲੇ

ਅਮਰ ਦੇਵ?

ਉਹ ਇਨਫੀਲਡ, ਨੌਰਥ ਲੰਡਨ ਵਿਚ

ਉਹ ਨਹੀਂ ਆਇਆ?

ਡਰਦਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮਾਰ ਨਾ ਦੇਵੇਂ

ਕੰਜਰੇ, ਮੈਂ ਕੋਈ ਕਸਾਈ ਆਂ? ਤੁਹਾਡਾ ਪਿਓ ਆਂ ।

ਅਮਰ ਕਹਿੰਦਾ ਓਲਡਮੈਨ ਸਵੇਰਡ ਬੈਡ ਹੇਠਾਂ ਰੱਖਦਾ,

ਮੈਂ ਗਿਆ ਤਾਂ ਓਹਨੇ ਅਟੈਕ ਕਰ ਦੇਣਾ ।

ਕਹਿ ਕੇ ਮੋਹਨ ਹੱਸਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਹੱਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਗੱਲ ਨੂੰ ਉਲਟਾ ਲੈ ਗਏ, ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ, ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਪਰ ਮੈਂ ਕਦੇ ਰੋਕਣਾ ਨਹੀਂ ।

ਹੁਣ ਕੀ ਰੋਕਣਾ ਡੈਡ, ਹੁਣ ਹਿਟਲਰ ਹਾਰ ਗਿਆ ।

ਕਹਿ ਕੇ ਮੋਹਨ ਫਿਰ ਹੱਸਦਾ ਹੈ। ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਆਖਦਾ ਹੈ,

ਸਚੀਂ ਹਾਰ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਆਰਮੀ ਮੈਨ ਆਂ, ਹਾਰ ਜਿੱਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਆ ।¹²

ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਪਾਤਰ ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ, ਸੁਦਾਗਰ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਪਾਤਰ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪੱਛਮੀ ਖ਼ਪਤ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚਲੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਮਝੌਤਾ ਤਾਂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਪੁੰਜੀਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚਲਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੂਰਬੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿਚਲੀ ਦੇਫਾੜ ਨੂੰ ਡੂੰਘਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਸਮਾਜਿਕ ਯਥਾਰਥ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਪਰਵਾਸੀ ਬੰਦਾ ਮੇਜ਼ਬਾਨ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਮਾਨਸਿਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਿੱਥ ਤੇ ਖਲੋਤਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਸ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਅਲਗਾਵ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵਾਪਸ ਪਰਤਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਵੱਸੋਂ ਬਾਹਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮਾਜ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਨਾਵਲ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਰਾਹੀਂ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ :

"ਅਮਰ ਦਾ ਮਨ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਕਾਹਲਾ ਪੈਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਆਰਜ਼ੀ ਜਿਹਾ ਹੋਵਾ। ਇਹ ਸਭ ਨਕਲੀ ਜਿਹਾ। ਉਸ ਦੀ ਸਥਾਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਬੱਚੇ, ਇਹ ਪਤਨੀ, ਇਹ ਘਰ ਉਸਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਫਰਕ ਕਰਕੇ ਹੈ।"¹³

ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਨਜ਼ਰੀਏ ਅਨੁਸਾਰ ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਨਮੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਮਾਜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਤਸਲੀਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਦੇਸੀ ਨਾਵਲ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰਵਚਨ ਉਸਾਰਦੇ ਹੋਏ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਢੰਗ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਵਧੇਰੇ ਜਟਿਲ ਸਮੱਸਿਆਕਾਰ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਜੰਮੀ-ਪਲੀ ਇਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਸੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਪਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਮੂਲ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਭਾਰੂ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਆਚਾਰ, ਇਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਔਖਿਆਈਆਂ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਜਟਿਲ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੀੜ੍ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਦਬਾਵਾਂ ਅਤੇ ਝੁਕਾਵਾਂ ਦੇ ਚਲਦਿਆਂ ਕਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਤੇ ਕਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਝੁਕਦੀ ਹੋਈ, ਦੋਵਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਸੰਯੋਜਨ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵੱਖਰਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਅਧੀਨ ਪਨਪਦਾ ਇਹ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਪਾੜਾ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚਲੇ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਖਰੇਵੇਂ ਅਧੀਨ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਪਾੜਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੰਭੀਰ ਅਤੇ ਵੱਖਰੇ ਸੰਦਰਭਾਂ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਪਾੜੇ ਦੇ ਟਾਕਰਵੇਂ ਰੂਪ ਨੂੰ ਰਜਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

"ਪੀੜ੍ਹੀ ਪਾੜੇ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚਲਾ ਤਣਾਅ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪਰੰਪਰਕ ਮਾਣਤਾਵਾਂ ਦਾ ਝੁਕਾਅ ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਪੱਛਮੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਦਖਲ ਵੱਧ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਰੁੜੀਵਾਦੀ ਅਤੇ ਗੈਰ ਉਪਯੋਗੀ ਮਾਣਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਰੋਹ ਵਿਦਰੋਹ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ।"¹⁴

ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਪਾੜਾ ਖਾਣ-ਪੀਣ, ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ, ਸੋਚਣ-ਸਮਝਣ ਆਦਿ ਵਿਚਲੇ ਫਰਕ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਸ਼ਾਈ ਫ਼ਰਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਵਖਰੇਵੇਂ ਵਜੋਂ ਉਭਰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਜਿਹੜੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਵਿਚ ਜੰਮਦਾ-ਪਲਦਾ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੋਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਬੂਲਣਾ, ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀ ਪੂਰਬੀ ਪਿਛੋਕੜ ਦੀਆਂ ਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਪਰਵਾਸੀ ਧਰਤੀਆਂ ਤੇ ਗਏ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦਾ ਭਾਸ਼ਾਈ ਫ਼ਰਕ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਸੰਵਾਦ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ ਵੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਆਪਣੀ ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਜਦਕਿ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਅਧੀਨ ਨਾਵਲੀ ਹਵਾਲਾ ਅਮਰ ਦੀ ਇਸ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬਿਆਨਦਾ ਹੈ। ਨਾਵਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਤੋਂ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਜਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸੋਚਦਾ ਹੈ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਾਵਲੀ ਹਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚਲੀ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ :

"ਮੈਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਜੰਮਿਆਂ ਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਮੈਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਆਂ ਜੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਆਂ ਤੇ ਮਦਰ ਟੰਗ ਵੀ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਈ ਹੋਈ ਹੋਈ।"

"ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਸਿੱਖ ਐਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਐਂਡ, ਤੇਰੀ ਮਦਰ ਟੰਗ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਆ।"

*"ਪੰਜਾਬੀ ਮੈਨੂੰ ਬੋਲਣੀ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਮੈਂ ਸੋਚ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਆ।"*⁵

ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਦੇਸੀ ਨਾਵਲ ਦੀ ਕਥਾ ਰਾਹੀਂ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਾਵਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਪੂਰਬੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜੇ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਦੇ ਦਬਾਅ ਅਧੀਨ ਜੰਮਦੀ ਅਤੇ ਪਲਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪੂਰਬੀ ਜਾਗੀਰੂ ਸਮਾਜ-ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਉਣ ਦੀ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਮੰਗ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚਲੇ ਖਪਤ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਰਹਿਤਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸੌਖਾ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਡਾ. ਰਜਨੀਸ਼ ਬਹਾਦਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

*"ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪਾਸਾਰ ਯੂਰਪੀਅਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬਣੇ ਬੰਬ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਥੇ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਣੀ ਨੂੰ ਯੂਰਪ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪੀੜ੍ਹੀ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਕੁੱਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਵੀ ਦੂਰ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਯੂਰਪੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਸਮੂਹ ਦੀ ਥਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਨਿੱਜੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਟਕਰਾਅ ਵਿਚੋਂ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਹੋਰਵੇ ਦੀ ਕੋਈ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨਹੀਂ ਉਪਜਦੀ। ਇਹ ਪੀੜ੍ਹੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਪੁਰਾਣੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨਾਲ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ।"*⁶

ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਵਿਚਲੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਦਵੰਦਵਾਦੀ ਸਥਿਤੀ ਪਨਪਦੀ ਹੈ। ਖਪਤ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਧੀਨ ਜੰਮੀ ਪਲੀ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਲਈ ਘਰ, ਪਰਿਵਾਰ ਵਰਗੇ ਪੂਰਬੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚਲੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਸਰੋਕਾਰ ਅਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵੇਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦਾ ਦਵੰਦਾਤਮਕ ਰਿਸ਼ਤਾ ਖਲਾਅ ਅਤੇ ਤਣਾਅ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਜਨਮੇ ਬੱਚੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਨਾਵਲੀ ਪ੍ਰਵਚਨ ਵਿਚ ਪਾਤਰ ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬੱਚੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹਨ। ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਕੇ ਵਧੀਆ ਨੌਕਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਪਾਤਰ ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਹਾਮੀ ਨਹੀਂ ਭਰਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੂਰਬੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚਲੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਵੀ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ ਹੰਢਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ

ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ। ਨਾਵਲੀ ਹਵਾਲੇ ਵਿਚਲੇ ਪਾਤਰਾਂ ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੋਹਨ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"ਚੱਲ, ਤੂੰ ਛੱਡ ਉਹਨੂੰ, ਤੇਰੀ ਕਿਹੜੀ ਇੰਨੀ ਉਮਰ ਹੋ ਗਈ, ਚਲ, ਤੈਨੂੰ ਇੰਡੀਆ ਜਾ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲਿਆਵਾਂ।
ਡੈਡ, ਯੂ ਆਰ ਮੈਡ, ਇੰਨਾ ਕੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ, ਹਾਲੇ ਵੀ ਤੂੰ ਓਥੇ ਈ ਖੜਾਂ।"

ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਇਹ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਘਰੇਲੂ ਦਬਾਅ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਦਵੰਦ ਵਿਚ ਜਿਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਵੱਡੇ ਹੋ ਕੇ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਬਾਗੀ ਰਵੱਈਆ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਵਲਕਾਰ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਪਾੜੇ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਵਜੋਂ ਚਿਤਰਦਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੀੜ੍ਹੀ-ਪਾੜੇ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਹੋਣੀ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਪੱਖ ਹੈ। ਇਹ ਪਾੜਾ ਬੇਸ਼ੱਕ ਹਰੇਕ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਟਕਰਾਅ ਕਾਰਣ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਸਫੋਟਕ ਅਤੇ ਵਿਰਾਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਪਜਦਾ ਹੈ। ਨਾਵਲੀ ਪ੍ਰਵਚਨ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਪਾੜੇ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਨਾਵਲਕਾਰ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਿਰ ਦੇ ਪੱਖ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਨਾ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਬ ਅਤੇ ਪੱਛਮ ਵਿਚਲੇ ਵੱਖਰੇਵਿਆਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਚਿਤਰਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿਚ ਬੱਧੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜੰਮਦੀ-ਪਲਦੀ ਹੈ ਉਥੋਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਵਲਕਾਰ ਬੜੀ ਹੀ ਸੁਹਰਦਿਤਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਵਿਡੰਬਨਾ ਉਸ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵੱਖਰੇ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਸੰਕਟ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਖਰਤਾ ਅਧੀਨ ਜਿਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਕੋ ਘਰ ਵਿਚ ਦੇ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਖਲਾਅ ਅਤੇ ਤਣਾਅ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਰਵਾਸੀ ਔਰਤ ਦੀ ਮਨੋਦਸ਼ਾ

ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਦੇਸੀ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਔਰਤ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਗਲਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਮਨੋਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਉਘਾੜਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਔਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਰੂਪਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰਵਾਸ ਦੌਰਾਨ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਔਰਤ ਆਪਣੀ ਬਦਲਦੀ ਹੋਈ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ ਸਦਕਾ ਭੂ-ਹੇਰਵੇ ਨੂੰ ਮੂਲੇ ਹੀ ਨਕਾਰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪੂਰਬੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਮਾਣ-ਮਰਿਆਦਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਮਰਦਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਅਤੇ ਜਟਿਲ ਹਨ ਪਰ ਪਰਵਾਸ ਦੌਰਾਨ ਔਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਅਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਉਸ ਨੂੰ ਸਵੈਮਾਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਬੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚਲੇ ਸਮਾਜਿਕ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗਈ ਪਰਵਾਸੀ ਔਰਤ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਭੁਗਤਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਲਏ ਗਏ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਵੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਡਾ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

"ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਬੇਗਾਨੇ ਮਰਦਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬੇ ਗਈਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਪ੍ਰਤਿ ਸਥਿਤੀ ਪਿਤਾਵਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿਚ ਵੱਖਰੀ ਫਿਤਰਤ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੋਂ ਗਈਆਂ ਔਰਤਾਂ ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜੰਮੀਆਂ ਪਲੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਦੇ ਕਾਮੁਕ ਸਬੰਧਾਂ/ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਮੋਸ਼ੀ ਜਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਧੀਆਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਗੋਂ ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਲੁਕੇ ਕੇ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਨਮਰਜੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।"⁸

ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਾਵਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿਚਲੀ ਪਾਤਰ ਦਿਲਰਾਜ ਕੌਰ ਦਾ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹਮਦਰਦੀ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਮੁਕ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧੀ ਗੁਰੀ ਜਦੋਂ ਚਮਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਪਿੱਤਰਕੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਜਾਗੀਰੂ ਸੋਚ ਅਧੀਨ ਇਸ ਵਿਆਹ ਲਈ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਦਿਲਰਾਜ ਕੌਰ ਆਪਣੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨਾਉਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸਦੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਵੱਖਰੀ ਅੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰੂਪਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਾਵਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿਚਲੀ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦਿਲਰਾਜ ਕੌਰ ਦੀ ਆਪਸੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੀ ਹੈ :

- "ਜੀ, ਕੀ ਸੋਚ ਦੇ ਓ ਗੁਰੀ ਬਾਰੇ?
 - ਤੈਨੂੰ ਕਹਿ ਚੁੱਕਾਂ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।
 - ਜੇ ਕੁੜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰ ਲਈ?
 - ਮਰਜ਼ੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਆ, ਇਹ ਸਮਝ ਲੈ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਮਰ ਗਈ ਤੇ ਮੈਂ ਓਹਦੇ ਲਈ।
 - ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਉਬਲਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਦਿਲਰਾਜ ਕੌਰ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜਦੀ ਆਖਦੀ ਹੈ,
 - ਉਹਨੇ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਘਰ ਵੀ ਲੈ ਲਿਆ ਹੋਇਆ?
 - ਫੇਰ ਕਸਰ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦੀ ਐ, ਉਹਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਏਸ ਘਰ ਚੋਂ ਦਫ਼ਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਕਰੇ ਜੋ ਕਰਨਾ।
 - ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਕਰੇ ਸਭ ਕੁਸ਼।
 - ਮੈਂ ਇੰਨਾ ਨਹੀਂ ਡਿਗ ਸਕਦਾ ਤੇ ਤੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਉਹਦੀ ਵਕੀਲ ਬਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਨਾ ਆਵੀਂ।
- ਘਰ ਵਿਚ ਚੁੱਪ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਉਦੋਂ ਦਾ ਉਦੋਂ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਲਰਾਜ ਕੌਰ ਨਾਲ ਵੀ ਗੁੱਸਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਖੜੀ ਰਹੀ ਪਰ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਆਖਦਾ।⁹

ਨਾਵਲੀ ਪਾਤਰ ਦਿਲਰਾਜ ਕੌਰ ਦੇ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮੁਕ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇਣ ਪਿੱਛੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਪੂਰਬੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚਲਾ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਨਜ਼ਰੀਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਔਰਤ ਨੂੰ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਸਮਝ ਵਿਹੂਣੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਔਰਤ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਧੀਨ ਪਿੱਤਰਕੀ ਮਾਣ-ਮਰਿਆਦਾ ਦੀਆਂ ਰੇਖਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚਲੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮਾਹੌਲ ਅੰਦਰ ਇਕ ਵਿਸਫੋਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੂਰਬੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ ਨੂੰ ਬੇਸ਼ੱਕ ਦੇਵੀ ਦਾ ਰੂਪ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਦੀ ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਧੀਨ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਮਖੌਟੇ ਅਧੀਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਵਾਰਥ ਨੂੰ ਹੀ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਪੇ ਨਿੱਜੀ ਸਵਾਰਥ ਅਧੀਨ ਕੁੜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸਿਰਫ਼ ਵਲੈਤ ਦੇ ਲਾਲਚ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਦਿਲਰਾਜ ਕੌਰ ਵੀ ਇਸ ਪੀੜ੍ਹਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਉਪਰ ਹੰਢਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ :

"ਦਿਲਰਾਜ ਕੌਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਵੀ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਇਕ ਪੜੀ ਲਿਖੀ ਔਰਤ ਹੈ ਜੋ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਖਾਤਰ ਵਿਆਹੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆਈ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਖਾਤਰ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਪਿਓ ਕਾਰਨ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਦਾ ਗਲਾ ਘੁੱਟ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣ।"¹⁰

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਰਬੀ ਔਰਤ ਪੁਰਬਲੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਤੋਂ ਖਹਿੜਾ ਛਡਾਉਂਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਰਦ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲਣ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚਲੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਯਥਾਰਥਕ ਪਹਿਲੂਆਂ ਵਲ ਅਗਰਸਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਸੋਨਮ ਦੀ ਮਾਂ ਰਾਜੀ ਦਾ ਵੀ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਜੀ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਪਰਵਾਸ ਕਰਕੇ ਗਈ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਔਰਤ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਰਾਜੀ ਆਪਣੀ ਧੀ ਸੋਨਮ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੇ ਬੁਆਏ ਫਰੈਂਡ ਗੋਵਿੰਡਰ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਕਿਸ ਕਰਨ ਤੇ ਨਾ ਤਾਂ ਗੁੱਸਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਦਾ ਆਲਮ ਸਿਰਜਦੀ ਹੈ। ਨਾਵਲੀ ਪ੍ਰਵਚਨ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਅਜਿਹੀ ਅੰਤਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਮਰਦ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਸੰਵੇਦਨਾਵਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸ ਨੂੰ ਮਰਦ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਹੰਢਾਉਣ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਡਾ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

"ਭਾਰਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦੁਆਰਾ ਔਰਤ ਹੋਂਦ ਦੀ ਸੰਕਲਪਨਾ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵੇਲੇ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤੀ/ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਵਖਰਿਆਉਣ ਅਤੇ ਉੱਚਾ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਤਲਾਸ਼ੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਧੀਨ ਭਾਰਤੀ/ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਨੇ ਔਰਤ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨੇਤਿਕਤਾ/ਪਵਿੱਤਰਤਾ/ਸੁੱਧਤਾ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਬਣਾਉਂਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਮੁਕ ਚਾਹਤਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਸਮਾਜ/ ਪਰਿਵਾਰ/ਮਰਦ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹਿਤ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਕਲਪਿਤ ਕੀਤਾ। ਔਰਤ-ਹੋਂਦ ਦੀ ਇਸ ਸੰਕਲਪਨਾ ਵਿਚ ਅੱਗੋਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਪਾਸਾਰ ਇਹ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤੀ/ਪੰਜਾਬੀ ਔਰਤ ਦਾ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼/ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਤੋਂ ਬਹਾਰਲੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਸਬੰਧ ਬਣਾਉਣਾ ਗੁਨਾਹ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਕਲਪਨਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਔਰਤ-ਹੋਂਦ ਦੀ ਸੰਕਲਪਨਾ ਕਾਮੁਕ ਤੌਰ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼/ਕੌਮ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੋਚੀ ਅਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪੱਛਮੀ ਔਰਤ ਦੇ ਇਸ ਰੂਪ ਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਵਲੋਂ ਭਾਰਤੀ/ਪੰਜਾਬੀ ਔਰਤ ਸੰਕਲਪਨਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਂਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਔਰਤ-ਹੋਂਦ ਦੀ ਸੰਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵਿਰੋਧਤਾ ਦੀ ਇਹ ਲੜੀ ਪੰਜਾਬੀ ਡਾਇਸਪੋਰੇ ਤੱਕ ਅਸਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮੂਲ ਦੀਆਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਮਿਲਗੋਭੀ ਸੰਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਨਾਂਹ-ਮੁਖੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦਾ ਮੂਲ ਆਧਾਰ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ/ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਔਰਤ-ਹੋਂਦ ਦੀ ਸੰਕਲਪਨਾ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਡਾਇਸਪੋਰੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਉਤੇ ਏਨਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ-ਜਦੋਂ ਵੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕੁੜੀਆਂ ਔਰਤ-ਹੋਂਦ ਦੀ ਭਾਰਤੀ/ਪੰਜਾਬੀ ਸੰਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਤੋੜਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਡਾਇਸਪੋਰੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਲਈ ਇੱਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਮਰਨ ਦੀ ਘੜੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।"¹¹

ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਤੋਂ ਜਿਹੜਾ ਮੁੱਖ ਨੁਕਤਾ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਮੂਲ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੀ ਸਨਮਾਨਯੋਗ ਸਥਿਤੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਉਹ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁਰਬੀ ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ, ਇੱਜਤ-ਅਣਖ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣ ਪੱਛਮੀ ਜੀਵਨ ਢੰਗ ਦੀਆਂ ਸੁੱਖ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਾਨਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਪਰੰਤੂ ਉਥੋਂ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚਲੇ ਆਚਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰਵਾਸੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਾਵਲੀ ਪਾਤਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਪੁਰਬੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਪੋਤੀ ਸੋਨਮ ਦੇ ਦੇਸਤ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾਉਂਦਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਥਿਤੀ ਤਣਾਅਪੂਰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ :

"ਉਹ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੋਨਮ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ। ਸੋਨਮ ਉਸਦੀ ਪੋਤੀ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਰਾਜ ਦੀ ਕੁੜੀ। ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਕਹਿ ਉਠਦਾ ਹੈ, ਅੱਜ ਤਾਂ ਬਈ ਸੋਨਮ ਆਈ ਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਆਉਂਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਹਿੰਦੀ ਮੈਂ ਪੜਨਾਂ, ਅੱਜ ਕਿੱਦਾਂ ਆ ਗਈ।

ਉਹ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੋਨਮ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਹੈ। ਸੋਨਮ ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵਰਾਜ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਰਾਜੀ ਨਾਲ ਵੀ। ਸੋਨਮ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੈ ਤੇ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਕਰਦੀ ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੁੰਡਾ ਉਸਦੇ ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਚੁੰਮਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਇਹ ਸਭ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਕੁਝ ਬੋਲੇ ਸੋਨਮ ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬੋਲਦੀ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਜੀ, ਮੀਟ ਮਾਈ ਬੁਆਏ ਫਰੈਂਡ ਗੋਵਿੰਡਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਹੱਸਲਾ ਕਰਕੇ ਬੋਲਦਾ ਹੈ,

ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਅਕਲ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਤੈਨੂੰ ਕਿਹਨੇ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਬੁਆਏ ਫਰੈਂਡ ਰੱਖਣ ਦੀ।¹²

ਪੁਰਬੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਔਰਤ ਨੂੰ ਕਦਰਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਹਾਰੀ ਵਜੋਂ ਚਿਤਵਦੀ ਹੈ। ਪੁਰਬੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿਚਲੀਆਂ ਰੂੜੀਆਂ ਜਦੋਂ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਵਿਭਾਜਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਔਰਤ ਦੀ ਤਸਵੀਰਕਸ਼ੀ ਵੱਖਰੇ ਅਤੇ ਨਿਵੇਕਲੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਾਵਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਔਰਤਾਂ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਹੋਣੀ ਹੰਢਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚਲੀ ਖੁਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕੋਈ ਔਰਤ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਪਰਵਾਜ ਵਜੋਂ ਮਿਲੇ ਵਰਦਾਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਖੁਲ੍ਹ ਅਤੇ ਆਪ ਹੁਦਰਾਪਣ ਟੱਬਰਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਘੁਣ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਔਰਤ ਪੂਰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁਰਬਲੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੀੜਾ ਅਤੇ ਘ੍ਰਿਣਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪੁਰਬੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚਲੀਆਂ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਸਾਂਝ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਵਿਚ ਉਲਝਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਨੇ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਉਲੀਕਦਿਆਂ ਪੁਰਬੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਧਰਾਤਲ ਨੇ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰੀ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਣ ਨੂੰ ਬਾਖੁਬੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਿਤਰਿਆ ਹੈ। ਨਾਵਲੀ ਪਾਤਰ ਗੁਰਮੁਖ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹਰਨਾਮ ਕੌਰ ਵੀ ਇਸੇ ਪੀੜਾ, ਸੰਸੇ ਅਤੇ ਝੋਰਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨਾ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਨਾ ਪੁੱਛਣ ਕਰਕੇ ਗ਼ਮ ਨੂੰ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਮਨ 'ਤੇ ਲਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਅੰਤ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਤਣਾਅਗ੍ਰਸਤ ਮਨੋਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹਰਨਾਮ ਕੌਰ ਦੀ ਆਪਸੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਤੋਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ :

"ਅਵਾਜ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰੋਂ ਹਰਨਾਮ ਕੌਰ ਵੀ ਦੂਜੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚੋਂ ਉਠ ਕੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਪੁੱਛਦੀ ਹੈ,

- ਸੁਣਾ ਸੁਦਾਗਰ, ਦਿਲਰਾਜ ਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਕਿੱਦਾਂ?
- ਸਭ ਠੀਕ ਆ ਭਰਜਾਈ, ਤੂੰ ਸੁਣਾ ਕਿੱਦਾਂ, ਕੁਸ਼ ਫਰਕ ਪਿਆ ਕਿ ਨਹੀਂ?
- ਫਰਕ ਕੀ ਪੈਣਾ, ਆਹ ਦੇਖ ਜਿਹੜੇ ਤਿੰਨ ਸ਼ਨਿਚਰ ਚੁੰਬੜੇ ਆ ਮੈਨੂੰ, ਇਹ ਰਾਮ ਆਉਣ ਦੇਣਗੇ?
- ਐਵੇਂ ਨਾ ਭਰਜਾਈ ਗਮ ਲਾਈ ਜਾਹ, ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖ, ਬਾਕੀ ਜੇ ਉਪਰ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਆ ਰਹਿਣ ਦੇ।

ਦਿਲ ਤਾਂ ਏਦਾਂ ਈ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਚੇਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਮਦਰਜ਼ ਡੇ ਜਾਂ ਫਾਦਰਜ਼ ਡੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਕਾਰਡ ਪਾ ਦਿੰਦੇ, ਫੋਨ ਵੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ, ਆਪਣੇ ਡੈਡੀ ਨੂੰ ਇਹਦੇ ਬਰਥਡੇ ਤੇ ਫੋਨ ਵੀ ਕਰਦੇ। ਕ੍ਰਿਸਮਸ

ਤੇ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫੋਨ ਹੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਫੋਨ ਵੀ ਗਿਆ ਤੇ ਕਾਰਡ ਵੀ...। ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਉਹ ਰੋਣ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਅੱਖਾਂ ਪੂੰਝਦੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ।¹¹

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਔਰਤ ਦੀ ਇਕ ਅਹਿਮ ਸਮੱਸਿਆ ਜੋ ਕਿ ਨਾਵਲੀ ਪ੍ਰਵਚਨ ਵਿਚੋਂ ਉਭਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਅਣਜੋੜ ਵਿਆਹ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਆਰਥਿਕ ਤੰਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿ ਕੇ ਬੜੀ ਲਾਚਾਰ ਅਤੇ ਸਵਾਰਥੀ ਹੋ ਗਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਵਲੈਤ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇੰਨੇ ਪ੍ਰਬਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਰੀਏ ਵਜੋਂ ਵਰਤ ਕੇ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰਤੀ ਨੂੰ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦੇਣ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਗਲਤੀਆਂ ਜਾਂ ਸੁਆਰਥ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇਗਾਨੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ, ਬੜੇ ਹੀ ਕੋਝੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਕੇ ਭੁਗਤਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ ਔਰਤ ਦੀ ਬੇਵੱਸੀ ਸਬੰਧੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

"ਪਰਾਈਆਂ ਧਰਤੀਆਂ ਤੇ ਬੇਗਾਨੇ ਚੌਗਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਰੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਹਿਸਾਸ ਅਸਲੋਂ ਬੇਸਹਾਰਾ, ਬੇਵੱਸ ਤੇ ਲਾਚਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀ ਨਾਰੀ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਇਹ ਪੱਖ ਅਸਲੋਂ ਨਿਆਰਾ ਹੈ ਕਿ ਏਨੀ ਦੂਰ ਬੈਠਿਆਂ ਉਸ ਦਾ ਝੋਰਾ ਸਿਰਫ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਉਥੇ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਦੂਰੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਵਿਥ ਅਤੇ ਉਹਲੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਪਿਆਂ/ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਮੱਕਾਰੀ, ਸਵਾਰਥ ਅਤੇ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦਾ ਤਿੱਖਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਰੀ ਪ੍ਰਵਚਨ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਨਾਰੀ ਦੇ ਹੋਰਵਿਆਂ, ਝੋਰਿਆਂ, ਵਿਗੋਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਕਰਕੇ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ।"¹⁴

ਪਰਵਾਸ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਠਿਨ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਪਾਤਰ ਜੋਤੀ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੋਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦੁਮਣ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਕੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਗੇਅ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਘਰੋਂ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋਤੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਪ੍ਰਦੁਮਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਕੇ ਉਹ ਪੱਕੀ ਤਾਂ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਬੇਸਹਾਰਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਥੋਂ ਨਿਕਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵੱਸ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਸਹੁਰਾ ਪ੍ਰਦੁਮਣ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦੀ ਪੱਤ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਜੋਤੀ ਬੇਸਹਾਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਸਦੇ ਪਿਛਲੇ ਕਾਰਣ ਨਾਵਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ :

"ਪਿੱਛੇ ਇੰਡੀਆ ਰਹਿੰਦਾ ਉਸ ਦਾ ਪਿਓ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦਾ ਆਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਵੀ ਪੜਾਈ ਛੱਡ ਕੇ ਅਵਾਰਾ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਪਰਦੁਮਣ ਸਿੰਘ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜੇ ਬਹੁਤ ਪੈਸੇ ਭੇਜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹਨਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਿਲਾ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਇਕ ਦਿਨ ਠੀਕ ਹੋ ਹੀ ਜਾਵੇਗਾ ਇਸ ਲਈ ਜੋਤੀ ਨੂੰ ਗਵਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਤੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਜੋਤੀ ਮੁਫਤ ਵਿਚ ਇੰਨੀ ਵਧੀਆ ਕਾਮੀ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ।"¹⁵

ਜੋਤੀ ਇਕ ਕਾਮੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੀ ਹੈ। ਘਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨਾ-ਮਾਤਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸੰਤਾਪ ਝਲਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਿਕ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਅਤਿਪ੍ਰਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਤਣਾਅ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਮਰਦ ਦੀ ਨੀਅਤ ਔਰਤ ਲਈ ਹਵਸ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦਾ ਸਹੁਰਾ ਹੀ ਉਸ ਉਪਰ ਮਾੜੀ ਨਿਗਾਹ ਰੱਖਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇਣ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ :

"ਆਪਣੇ ਬਿਸਤਰ ਤੇ ਪਿਆ ਪਰਦੁਮਣ ਸਿੰਘ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਗੱਲ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਅੱਜ ਜੋਤੀ ਗਿਆਨ ਕੌਰ ਕੋਲ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਲਗਾਏਗੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੌਡਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਜੇ ਜੋਤੀ ਉਸ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਸਭ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਵਾਲੀ ਘਾਟ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਵੇਗਾ।..."

... ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਰਦੁੱਮਣ ਸਿੰਘ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਤਾੜ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦ ਜੋਤੀ ਇੱਕਲੀ ਮਿਲੇ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਵੱਲ ਕਦਮ ਵਧਾਵੇ।¹⁶

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਥੇ ਪੂਰਬੀ ਮਰਦ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿਚਲੀ ਹਵਸ ਅਤੇ ਫਰੇਬ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਕੇ ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਮਖੌਟੇ ਅੰਦਰ ਹੁੰਦੀ ਅਧੋਗਤੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੂਰਬੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਮਾਣ-ਮਰਿਆਦਾ ਅਤੇ ਅਣਖ ਇੱਜ਼ਤ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਝੂਠਾ ਅਤੇ ਦਿਖਾਵੇ ਵਾਲਾ ਨਸ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਖੋਖਲੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਮਰਦ ਦੁਆਰਾ ਔਰਤ ਖਾਤਰ ਖਿੱਚੀਆਂ ਲਕੀਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਹੀ ਤੋੜਨ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਵਰਜਨਾਵਾਂ ਤੇ ਮਰਦ ਦੀ ਹਵਸੀ ਬਿਰਤੀ ਭਾਰੂ ਹੁੰਦੀ ਨਸ਼ਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਉਸ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪੱਕੇ ਹੋਣ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਲਾਲਸਾ ਕਾਰਣ ਪੰਜਾਬੀ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜਿਸਮ ਵੇਚਣਾ ਪਿਆ। ਨਾਵਲੀ ਹਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕੁੜੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵੇਸਵਾਗਮਨੀ ਦਾ ਪੰਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਦੀਆਂ ਪਾਤਰਾਂ ਹਰਬੰਤ ਕੌਰ, ਕੁਲਜੀਤ, ਮੌਨਿਕਾ, ਸੁਨੀਤਾ ਆਦਿ ਕੁੜੀਆਂ/ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਪਰਦੁੱਮਣ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੇ ਮਰਦਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਜਿਸਮਾਨੀ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਪਿੱਛੇ ਔਰਤ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਸਵਾਰਥ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਨਸਲਵਾਦ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਸੰਦਰਭ

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਪੱਖ ਨਾਵਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿਚੋਂ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਪਰਵਾਸ ਕਰਕੇ ਗਈ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨਸਲਵਾਦ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। "ਨਸਲਵਾਦ/ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰਾ, ਇਕ ਅੰਤਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਮੱਸਿਆ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨੇ ਗਲੋਬ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਭੂਗੋਲਿਕ ਖਿੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਉਪਜਾਊ ਧਰਤੀਆਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ, ਆਪਣੀ ਪਕੜ ਤੇ ਜਕੜ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।"¹⁷ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿਚ ਗੋਰੇ ਰੰਗ ਦੀ ਉਤਮਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਘਰ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਉਹ ਰੰਗ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਦੀ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੋਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਜਾਂ ਉੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਸੁਖਾਲੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੈਣ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਗੋਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਜਮੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਬਹੁ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਉਹ ਪਹਿਲ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਜੇ ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਲਈ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਗੋਰੇ ਲੋਕ ਹੀ ਹਨ। ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਕਾਰਕੁੰਨ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਾਵਲੀ ਪਾਤਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਧੀ ਸੱਤੀ ਦੁਆਰਾ ਗੋਰੇ ਮਾਈਕ ਨਾਲ ਵਿਆਹੁਣ ਲਈ ਮੰਨ ਜਾਣ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ:

" ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,

- ਇਹ ਗੋਰਾ ਈ ਐ, ਜੇ ਕੋਈ ਕਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੋਰ ਸੀ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਕਦੇ ਹਾਂ ਨਾ ਕਹਿੰਦਾ।
- ਮੈਂ ਵੀ ਏਦਾਂ ਈ ਸੋਚਦਾਂ ਕਿ ਗੋਰਾ ਤਾਂ ਉਚੇ ਥਾਂ ਈ ਗਿਣਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕੋਈ ਛੋਟੀ ਜਾਤ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੋਚਣ ਦਾ, ਸਭ ਕੁਸ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਪਰ ਅਸੀਂ ਛੋਟੀ ਜਾਤ ਵਿਚ ਕੁੜੀ ਨਹੀਂ ਵਿਆਹ ਸਕਦੇ।"¹⁸

ਪੂਰਬੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਪਾੜੇ ਨੇ ਮਾਨਵੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਚੋਫਾੜ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੂਰਬੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚਲੀ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਨੇ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਿਮ, ਸਿੱਖ, ਇਸਾਈ ਵਿਚ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਸਗੋਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਅਰਾਜਕਤਾ ਫੈਲਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਘਾਣ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੂਰਬੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਕੋਝੀ ਸੱਚਾਈ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਝੂਠਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਪਰਵਾਸ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਇਹ ਪੂਰਬੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਆਪਣਾ ਰੰਗ ਹੋਰ ਵੀ ਪ੍ਰਬਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਨਸ਼ਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਹੁ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਇਹਨਾਂ ਅਲਾਮਤਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸਾਰਥਕਤਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਇਹ ਵਿਰਾਟ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਸੰਚਾਰਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨਾਵਲੀ ਕਥਾਨਕ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਾਵਲਕਾਰ ਉਪਰ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੁੰਡੇ ਡਰਪੇਕ ਅਤੇ ਭੱਜੂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਮਨਿੰਦਰ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਕਾਤਲਾਨਾ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਡਰ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦਾ ਲੜਕਾ ਦੋਸਤ ਰਫ਼ੀਕ, ਮਨਿੰਦਰ ਨੂੰ ਮੁਸਕਿਲ ਵਿਚ ਇਕੱਲਿਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਰਫ਼ੀਕ ਦੀ ਸਟੀਰੀਓਟਿਪੀਕਲ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਨਸਲਵਾਦ ਦੀ ਇਹ ਰੂੜ੍ਹ ਭਾਵਨਾ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸੰਚਾਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਜੰਮੇ ਪਲੇ ਮੋਹਨ ਦੀ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਤੋਂ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ :

*"- ਇਹ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਓਸ ਬੁਆਏ ਫਰੈਂਡ ਨੂੰ ਡੰਪ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਹੁਣ ਕੋਈ ਹੋਰ ਲੱਭ ਲੈ ਪਰ ਸੁੱਲਾ ਨਾ ਹੋਵੇ।"*¹⁹

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਰਕੂ ਬਿਰਤੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਸੰਚਾਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਜੰਮੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨਾਲੋਂ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਸਬੰਧੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਬਦਲਾਅ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਆਰਥਿਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ/ਸਮਾਜਿਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਅਨੁਸਾਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੀਣਤਾ ਅਤੇ ਦਾਬੇ ਅਧੀਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਜੰਮੀ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਦੀ ਹੋਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਢੰਗ ਦੇ ਦਾਬੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਨਸਲਵਾਦ ਸਬੰਧੀ ਇੱਟ ਦਾ ਜਵਾਬ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਮਾਜ ਪੰਜਾਬੀ ਮੂਲ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਸਪੇਸ ਨਾ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਨਸਲੀ ਭਿੰਨਤਾ ਕਾਰਨ ਨੀਵਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਫ਼ਰਤ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸਮਾਜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਨਸਲ ਨੀਵੀਂ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਦੀ ਪਾਤਰ ਹੈ। ਨਾਵਲੀ ਪਾਤਰ ਪੀਟਰ ਮਰਫ਼ੀ ਅਤੇ ਐਡਵਰਡ ਗਾਈਲ, ਮੋਹਨ ਪ੍ਰਤੀ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰਦੇ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ :

- ਐਡਵਰਡ ਦੇ ਇੰਨਾ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਪੀਟਰ ਮਰਫ਼ੀ ਖੜੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆ ਕੇ ਹੌਲੀ ਜਿਹੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ,
- ਪਾਕੀ ਹਾਲੇ ਆਇਆ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਐਡਵਰਡ ਵੀ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੀ ਟੋਇਟਾ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ। ਉਹ ਬੋਲਦਾ ਹੈ,
- ਲਗਦੈ ਹਾਲੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ... ਫਰਾਈਡੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤਾਂ ਇਹ ਮੇਰੇ ਗਲ ਈ ਪੈ ਗਿਆ, ਮੇਰੇ ਵਲ ਇਵੇਂ ਵਧਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਕੁੱਟਣ ਆ ਪੈਣਾ ਹੋਵੇ, ਬਾਸਟ੍ਰਡ! ਮੈਨੂੰ ਬੁਲੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।"²⁰

ਪੰਜਾਬੀ ਮੂਲ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਇਸ ਪੱਖ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਭਿੰਨਤਾ ਬਣਾਉਂਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੀੜ੍ਹੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਮਾਜ ਦੇ ਇਸ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਾਂਗ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਸਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸਗੋਂ ਇਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੀ ਹੋਈ, ਟਾਕਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਵੀ ਉਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੋਹਨ, ਪੀਟਰ ਮਰਫ਼ੀ ਅਤੇ ਐਡਵਰਡ ਗਾਈਲ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦੀ ਥਾਹ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਨਾਵਲੀ ਪ੍ਰਵਚਨ ਵਿਚੋਂ ਉਭਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਮੂਲ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਨਸਲੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀਣਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣੀ ਨਸਲ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੋਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉਪਜਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਸਮਾਜਿਕ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੋਹਨ ਦੁਆਰਾ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਜਾਣ ਕੇ ਮੋਹਨ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਅਤੇ ਸਵੈਮਾਣ ਨਾਲ ਲਬਰੇਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਮਰ ਵੀ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਅਤੇ ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪਿੱਛੇ ਛੁਪੀ ਮੱਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਸਮਝ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਾਤਰ ਅਮਰ ਦਾ ਸਹੁਰਾ ਪੈਟਰਿਕ ਅਮਰ ਨੂੰ ਗੱਲਾਂ-ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਨੀਵਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅੰਤ ਨਮੋਸ਼ੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ :

"ਘੰਟਾ ਭਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਅਮਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ,

- ਤੇਰਾ ਇੰਡੀਆ ਵਿਚ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਘਰ ਐ?

- ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਇੰਡੀਆ ਗਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ।

- ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਪੜਿਆ ਕਿ ਤੇਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਥੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਕੇ ਇੰਡੀਆ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਘਰ ਬਣਾਏ ਆ।

- ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਮੈਨੂੰ ਇੰਡੀਆ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਇਥੇ ਮੇਰੇ ਡੈਡ ਨੇ ਆਮ ਜਿਹਾ

ਘਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।

- ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਮੈਂ ਜਦ ਤੇਰੇ ਲੋਕ ਇਕ ਘਰ ਵਿਚ ਦੋ ਦੋ ਦਰਜਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਅਮਰ ਸਮਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਾਰ ਵਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਰੰਗ ਚੇਤੇ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ 'ਤੇਰੇ ਲੋਕ' ਕਹਿ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਬੁਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਚੰਗਾ ਵੀ ਲਗਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੀ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਵਲ ਪੈਟਰਿਕ ਹੇਜ਼ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਸੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇੰਨਾ ਕੁ ਇਤਿਹਾਸ ਤਾਂ ਪੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਗੋਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਈ ਸੌ ਸਾਲ ਤਕ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਉਥੋਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੌਲਤ ਹਥਿਆ ਕੇ ਇਥੇ ਲੈ ਆਏ ਹਨ। ਪੈਟਰਿਕ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵਰਤਨ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਖਦਾ ਹੈ:

- ਇਹ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੇ ਵਰਤਨ ਮੇਰਾ ਬਾਬਾ ਇੰਡੀਆ ਤੋਂ ਲਿਆਇਆ ਸੀ। ਅਮਰ ਉਹਨਾਂ ਵਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਉਪਰ ਹਲਕਾ ਹਲਕਾ ਹੱਥ ਫੇਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪੈਟਰਿਕ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ,

- ਪਸੰਦ ਨੇ? ਕੁਝ ਦੇਰ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਕੇ ਅਮਰ ਆਖਦਾ ਹੈ,

- ਮਿਸਟਰ ਹੇਜ਼, ਮੈਂ ਕਦੇ ਇੰਡੀਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਮਝਦਾਂ ਪਰ ਆਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀਆਂ, ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ, ਇਹ ਸਭ ਮੇਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪੁਰਵਜ਼ ਮੇਰੇ ਪੁਰਵਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਖੋਹ ਕੇ ਲਿਆਏ ਹੋਏ ਆ।

- ਪੈਟਰਿਕ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਇਕਦਮ ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਚੀ ਦੇਣੀ ਹੱਸਦਾ ਆਖਦਾ ਹੈ,

- ਨੌਜਵਾਨ, ਤੂੰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਫੱਨੀ ਐਂ।

ਉਸਦੇ ਹੱਸਣ ਵਿਚ ਅਮਰ ਵੀ ਸਾਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਆਖਦਾ ਹੈ,

- ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਨੇ ਸੌ ਸਾਲ ਉਸ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਲੁਟਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਆਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੀ ਮੇਰਾ। ਪੈਟਰਿਕ ਹੋਰ ਵੀ ਉਚੀ ਹਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਖਦਾ ਹੈ,

- ਆਜਾ, ਹੁਣ ਵਾਈਨ ਪੀਂਦੇ ਆਂ।¹²¹

ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਪਾਤਰ ਅਮਰ ਦੁਆਰਾ ਸਮੁੱਚੇ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕੀਤੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਡਾ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

"ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਨੈਗੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪੰਜਾਬੀ ਡਾਇਸਪੋਰੇ ਦੀ ਨਵੀਂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਘਟਦੀ ਸਗੋਂ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਡਾਇਸਪੋਰੇ (ਪੁਰਾਣੀ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਡਾਇਸਪੋਰਕ ਪੀੜ੍ਹੀ) ਅਤੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਗੋਰੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹੋਰ ਡਾਇਸਪੋਰਕ ਸਮੂਹਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਵੀ ਘਟਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਵਲ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿਚ ਨੈਗੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੀ ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਹੁਪਰਤੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਬਿਰਤੀ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਨੈਗੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੀ ਇਸ ਬਹੁਪਰਤੀ ਅਤੇ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਮੌਜੂਦ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਹੀ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਮਾਜ (ਗੋਰੇ, ਕਾਲੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਸਲਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ) ਨਾਲ ਸਹਿਜ/ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਪੜਾਅ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਗੋਰੇ ਸਮਾਜ ਅੱਗੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਝਿਪਦੀ/ਝਿਜਕਦੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਝਿਪਦੀ/ਝਿਜਕਦੀ ਸੀ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਗੋਰੇ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਨੈਗੋਸੀਏਸ਼ਨ ਕਰਦੀ ਕਦੇ ਉਸ ਅੱਗੇ ਝੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਦੇ ਉਸਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।"²²

ਨਸਲਵਾਦ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਇਆ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਾ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਅਣਜਾਣਤਾ ਕਾਰਣ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਦਿਖਾਉਣ ਤੋਂ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਕੇ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਪੈਰ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਜਮਾਉਣ ਲਈ ਰਾਹ ਪੱਧਰ ਕੀਤਾ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਪੰਜਾਬੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਬੇਸ਼ੱਕ ਕਦੇ ਪੰਜਾਬ ਨਹੀਂ ਆਈ ਪਰੰਤੂ ਜੀਨਜ਼ ਵਿਚ ਪਈ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਅਤੇ ਆਪਣੇਪਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਵਿਚ ਉਬਾਲਾ ਮਾਰਦੀ ਰਹੀ। ਇਹੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਬਰਤਾਨਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਡਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੱਚ ਦਾ ਸੀਸ਼ਾ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਰੱਖਣ ਲੱਗੀ।

ਬਦਲਦਾ ਵਿਆਹ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਪੁਰਬੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ ਮਰਦ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਵਿਆਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਪਰ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਦਕਿ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਸਬੰਧ ਵਿਆਹ ਨਾਮੀ ਸੰਸਥਾ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣ, ਇਹ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ। "ਪੁਰਬੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਾ-ਨਾਤਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮੁੱਖ ਕੜੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਨ ਵਿਅਰਥ ਅਤੇ ਨੀਰਸ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜੀਵਨ ਪੱਧਤੀ ਅਤੇ ਖਪਤਮਈ ਸੋਚ ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਨਵ ਪੁੰਜੀਵਾਦੀ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਖਪਤੀ-ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਰੁਚੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਉਪਰ ਪੈਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਪਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਅਹਿਮ ਪਛਾਣ ਵਿਆਹ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਹੀ ਰੱਦ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰਦੀ ਹੈ।"²³ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇੱਕਠੇ ਰਹਿਣਾ ਆਮ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ 'ਲਿਵ-ਇਨ-ਰਿਲੇਸ਼ਨ' ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਨਿਵੇਕਲੇ ਅਤੇ ਜਟਿਲ ਪਹਿਲੂ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਦੇਸੀਨਾਵਲ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਬੜੇ ਹੀ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਨਾਵਲਕਾਰ ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਪੱਖ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਦਲਦੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਿਤਰਦਾ ਹੈ। ਪਰਵਾਸ ਦੌਰਾਨ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਪੁਰਬੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਖਰੇਵਾਂ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਪੇ ਆਪ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਦੇਸੀ ਜਵਾਈ ਅਤੇ ਦੇਸੀ ਨੂੰਹਾਂ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਗੋਰਿਆਂ ਅਤੇ ਜਮੀਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਾਵਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਆਹ ਸਬੰਧਾਂ

ਵਿਚ ਬੱਝਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਜੀਵਨ ਮਾਣ-ਮਰਿਆਦਾ ਅਧੀਨ ਬਿਤਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਪਰੰਤੂ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਸਾਹਮਣੇ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਸੰਕਲਪ ਨਹੀਂ। ਨਾਵਲੀ ਪਾਤਰ ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਮੋਹਨ ਨੂੰ ਇੰਡੀਆ ਜਾ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਮੋਹਨ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬੰਦਿਸ਼ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਜਰਾਤੀ ਕੁੜੀ ਚੰਦਾ ਨਾਲ ਲਿਵ-ਇਨ-ਰਿਲੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੰਦਾ ਦੀ ਮਾਂ ਮੀਨਾ ਜੋ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮੋਹਨ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਵਿਆਹ ਲਈ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਮੋਹਨ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੰਦਾ :

- ਮੋਹਨ ਬੋਲੇ, ਅਬ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਲੋ, ਐਸੇ ਸ਼ਾਦੀ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਰਹਿਤੇ ਹੋ ਤੇ ਹਮੇਂ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਲਗਤਾ ਹੈ, ਲੋਕ ਕਿਆ ਕਹੇਂਗੇ। ਹਮਨੇ ਤੋਂ ਸਭ ਕੇ ਬੋਲ ਰੱਖਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਦਾ ਕੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋ ਗਈ।
- ਅੰਟੀ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਦੀ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈ ਗਈ? ਅਸੀਂ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਨਾ ਬੋਲੋ ਕਿ ਕੀਤਾ।²⁴

ਅਸਲ ਵਿਚ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਮੁੱਚੀ ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਅਤਾ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤਸਲੀਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਗੁਜਰਾਤੀ ਔਰਤ ਮੀਨਾ ਰਾਹੀਂ ਸਮੁੱਚੀ ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੀਆਂ ਮਾਣ-ਮਰਿਆਦਾ ਵਾਲੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਅੰਤਰਜਾਤੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਨਸਲੀ ਵਿਆਹ ਸਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿਚਲੀਆਂ ਰੂੜ੍ਹ ਹੋ ਚੁਕੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪ੍ਰਬਲ ਅਤੇ ਵਿਰਾਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਵਿਆਹ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲੈਣ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਮਸਲਾ ਬਣ ਕੇ ਉਭਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਨਾਵਲ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਪਾਤਰ ਹੰਢਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪਿਤਾ ਪਾਤਰਾਂ ਦੀ ਮਨੋਦਸ਼ਾ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਅੱਗੇ ਹਾਰਦੇ ਅਤੇ ਕਦੇ ਵਿਦਰੋਹੀ ਸੁਰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਸਮਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਮੂਲੋਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅਸਲੋਂ ਵਿਥ ਉਤੇ ਪਈਆਂ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਤਾਂ ਤਣਾਅ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਟਕਰਾਅ ਦੀ। ਨਾਵਲੀ ਪਾਤਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦੁਆਰਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ, ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਹੀ ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਆਪਣੀ ਧੀ ਮਨਿੰਦਰ ਦੁਆਰਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੁੰਡੇ ਰਫੀਕ ਨਾਲ ਲਿਵ-ਇਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਕਾਰਣ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਤਰ ਵਿਆਹ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਉਤਪੰਨ ਕਰਦੇ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਾਰਾ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਆਹ ਸਬੰਧੀ ਕੀਤੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਵਿਦਰੋਹੀ ਸੁਰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਸੰਦ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਹੀ ਹਨ ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਨੁਸਾਰ ਢਲਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਨਾਵਲਕਾਰ ਨੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਕਟਿਹਰੇ ਵਿਚ ਖੜੀ ਧਿਰ ਵਜੋਂ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਨਾਵਲੀ ਵੇਰਵਿਆਂ ਨੂੰ ਘੋਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਈ ਹੋਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਖਪਤ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਪਲੀ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਤੋਂ ਅਭਿੱਜ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ :

"ਦੂਸਰੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪਾਤਰ ਪੁੰਜੀਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਜੰਮੇ ਪਲੇ ਤੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ, ਵੀਡੀਓ ਅਤੇ ਰਾਕਟਾਂ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਜਵਾਨ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਗਲੀਆਂ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤ ਦੇ ਮੈਦਾਨਾਂ, ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਇੱਛਾਵਾਂ ਤੇ ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਅਵਚੇਤਨ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਜਾਤਾਂ, ਮੋਤਾਂ, ਧਰਮਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਭੂਤਮੁਖੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਗੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਵੀ।"²⁵

ਉਪਰੋਕਤ ਧਾਰਨਾ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੁਆਰਾ ਉਲੀਕੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਸਥਾਪਨਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਾਬੇ ਅਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਮਾਜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਤਭੂਮੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਤ-ਭਾਸ਼ਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਮਾਪਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਪੀੜ੍ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਦਰੁਸਤ ਅਤੇ ਬੇਗੁਨਾਹ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਆਹ ਸਬੰਧੀ ਅਗਲਾ ਮਸਲਾ ਬੇਜੋੜ ਵਿਆਹ ਦਾ ਆਉਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਨਾਵਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਮੱਸਿਆਕਾਰ ਵਜੋਂ ਉਘਾੜਦਾ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਸ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਪੇ ਪੱਛਮ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਚਕਾਚੌਂਧ ਦੇਖ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਗੋਅ ਜਾਂ ਅਮਲੀ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਸ਼ਰਤੇ ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਪੈਸਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ। ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਪਾਤਰ ਜੋਤੀ ਪਰਦੁੱਮਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਗੜੇ ਨਸ਼ੇੜੀ ਅਤੇ ਗੋਅ ਮੁੰਡੇ ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਬਾਦ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ :

*"ਜੋਤੀ ਪਰਦੁੱਮਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵੱਡੇ ਮੁੰਡੇ ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹੈ। ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਕਦੇ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਸਾਰੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਗੋਅ ਹੈ। ਪਰਦੁੱਮਣ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਹੋ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸੋਚਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਕਿਹੜਾ ਜਮਾਂਦਰੁ ਗੋਅ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਸਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਹੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਕਿ ਉਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ ਵਿਆਹ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਰੁਚੀਆਂ ਵੀ ਬਦਲ ਜਾਣ ਪਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦਾ। ਘਰ ਵਿਚ ਜੋਤੀ ਇੱਕ ਨੌਕਰਾਣੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।"*²⁶

ਕਈ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਪਰਵਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਪਿੱਛੇ ਔਰਤ ਦੀ ਖੁਦ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਵੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਵਲੀ ਪਾਤਰ ਦਿਲਰਾਜ ਕੌਰ ਜੋ ਕਿ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕਲੇ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਖਾਤਰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਨਹੀਂ ਆਈ ਸਗੋਂ ਪੈਸੇ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਚਕਾਚੌਂਧ ਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਅਧੀਨ ਵਲੈਤ ਆਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਚਾਹਤ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਝੋਰਾ ਬਣਦੀ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ :

*"ਉਹ ਆਪ ਇਕ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਔਰਤ ਹੈ ਜੋ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਖਾਤਰ ਵਿਆਹੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਆਈ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੁਦਾਗਰ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਾ ਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਧਰਾਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਖਾਤਰ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਮਾਂ-ਪਿਓ ਕਾਰਨ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸਧਰਾਂ ਦਾ ਗਲਾ ਘੱਟ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣ।"*²⁷

ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮਰਦ ਨਾਲ ਪੱਛਮੀ ਔਰਤ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਨਾਵਲੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨਸਲਵਾਦੀ ਸੁਰ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਨੇ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਧਾਰਨਾ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਗੁਲਾਮਾਂ ਵਾਲੀ ਹੀ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਮੂਲ ਵਾਸੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਨਸਲੀ ਉਤਮਤਾ ਅਤੇ ਉਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਏਸ਼ੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਦੇ ਵਿਆਹ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਜੇ ਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁਗਤਦੇ। ਫਿਰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰ ਏਸ਼ੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਨਾ ਰੱਖਣ ਵੱਲ ਭਾਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਾਵਲੀ ਪਾਤਰ ਸਾਂਡਰਾ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੇ ਅਮਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਪਿਉ ਉਚੀ ਸ਼ਾਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਸਾਮਰਾਜ ਦੇ ਲੜਕੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਨਵੇਂ ਮਾਹੌਲ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਸਾਂਡਰਾ ਨਸਲਵਾਦੀ ਖਿਆਲਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਆਖਦੀ ਹੈ :

*"ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਤੋਂ ਉਪਰ ਚੁਕਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗੇ।"*²⁸

ਵਿਆਹ ਸਬੰਧੀ ਅਜਿਹੀ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਪਰਵਾਸੀ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਅਹਿਮ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਿਬ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਨਸਲਵਾਦ ਅਤੇ ਰੂੜੀਵਾਦ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਬੇ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਕੇ ਨਿਵੇਕਲੇ ਦੌਰ ਦੇ ਮਾਨਵੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਵਲ ਅਗਰਸਰ ਹੁੰਦੇ ਰੂਪਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਨਿਸ਼ਕਰਸ਼

ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦਾ ਨਾਵਲ 'ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਦੇਸੀ' ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਉਸ ਯਥਾਰਥ ਨੂੰ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਖਲਾਅ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਜਿੱਥੇ ਅਜੇ ਵੀ ਪੁਰਬੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਜਾਗੀਰੂ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਬੱਝੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿੱਚ ਜੰਮੀ-ਪਲੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਪੱਛਮੀ ਖਪਤ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਸਰੂਪ, ਪਰਵਾਸੀ ਔਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਂਦ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਏ ਨਿਵੇਕਲੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਜਟਿਲ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰਵਾਸੀ ਬੰਦਾ ਦੇਹਰੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਤਣਾਅ ਅਤੇ ਅਲਗਾਵ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਹੰਢਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਹੁਣ ਪਹਿਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਾਂਗ ਦਬਾਅ ਸਹਿਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣ ਪਛਾਣ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੈ।

ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

- [1]. ਡਾ. ਗੁਰਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ, ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ-ਕਾਵਿ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਦਵੰਦ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ, ਪਰਵਾਸ-ਚੇਤਨਾ ਤੇ ਚਿੰਤਨ (ਡਾ. ਦਰਸ਼ਨ ਗਿੱਲ-ਕਾਵਿ ਪ੍ਰਵਚਨ), (ਸੰਪਾ.), ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ, 2007, ਪੰਨਾ-113.
- [2]. ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਦੇਸੀ, ਸੰਗਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਸਮਾਣਾ, 2011, ਪੰਨੇ-96-97.
- [3]. ਉਹੀ, ਪੰਨੇ-236-237.
- [4]. ਡਾ. ਰਾਜਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਮੁਖ ਸੰਪਾ.), ਡਾ. ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਡਾ. ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ (ਸੰਪਾ.), ਪੰਜਾਬੀ ਡਾਇਸਪੋਰਾ ਅਧਿਐਨ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਨ, ਪਬਲਿਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 2011, ਪੰਨਾ-32.
- [5]. ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਦੇਸੀ, ਸੰਗਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਸਮਾਣਾ, 2011, ਪੰਨਾ-209.
- [6]. ਡਾ. ਰਜਨੀਸ਼ ਬਹਾਦਰ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਪ੍ਰਵਚਨ, ਅੰਕ-11 (ਅਪ੍ਰੈਲ-ਜੂਨ 2003), ਪੰਨਾ-15.
- [7]. ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਦੇਸੀ, ਸੰਗਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਸਮਾਣਾ, 2011, ਪੰਨਾ-131.
- [8]. ਡਾ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਡਾਇਸਪੋਰੇ ਦੀ ਨੈਗੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ : ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਦੇਸੀ, ਪ੍ਰੋ. ਜੇ. ਬੀ. ਸੇਖੇ (ਸੰਪਾ.), ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦਾ ਨਾਵਲ ਸੰਸਾਰ, ਸੰਗਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਸਮਾਣਾ, 2012, ਪੰਨਾ-187.
- [9]. ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਦੇਸੀ, ਸੰਗਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਸਮਾਣਾ, 2011, ਪੰਨਾ-121.
- [10]. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-14.
- [11]. ਡਾ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਡਾਇਸਪੋਰੇ ਦੀ ਨੈਗੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ : ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਦੇਸੀ, ਪ੍ਰੋ. ਜੇ. ਬੀ. ਸੇਖੇ (ਸੰਪਾਦਕ), ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦਾ ਨਾਵਲ ਸੰਸਾਰ, ਸੰਗਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਸਮਾਣਾ, 2012, ਪੰਨਾ-186.
- [12]. ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਦੇਸੀ, ਸੰਗਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਸਮਾਣਾ, 2011, ਪੰਨਾ-49.

- [13]. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-16.
- [14]. ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ, ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਪਰਿਪੇਖ, ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਹੁੰਦਲ (ਸੰਪਾ.), ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਰਤਮਾਨ ਪਰਿਪੇਖ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2009, ਪੰਨਾ-57.
- [15]. ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਦੇਸੀ, ਸੰਗਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਸਮਾਣਾ, 2011, ਪੰਨਾ-44.
- [16]. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-45.
- [17]. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ : ਨਸਲਵਾਦੀ ਪਰਿਪੇਖ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1996, ਪੰਨਾ-21.
- [18]. ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਦੇਸੀ, ਸੰਗਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਸਮਾਣਾ, 2011, ਪੰਨਾ-18.
- [19]. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-23.
- [20]. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-8.
- [21]. ਉਹੀ, ਪੰਨੇ-117-118.
- [22]. ਡਾ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਡਾਇਸਪੋਰੇ ਦੀ ਨੈਗੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ : ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਦੇਸੀ, ਪ੍ਰੋ. ਜੇ. ਬੀ. ਸੇਖੋਂ (ਸੰਪਾ.), ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ ਦਾ ਨਾਵਲ ਸੰਸਾਰ, ਸੰਗਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਸਮਾਣਾ, 2012, ਪੰਨਾ-196.
- [23]. ਡਾ. ਸਵਰਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2016, ਪੰਨਾ-60.
- [24]. ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਦੇਸੀ, ਸੰਗਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਸਮਾਣਾ, 2011, ਪੰਨਾ-19.
- [25]. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਲਪ : ਨਸਲਵਾਦੀ ਪਰਿਪੇਖ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1996, ਪੰਨਾ-225.
- [26]. ਹਰਜੀਤ ਅਟਵਾਲ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਦੇਸੀ, ਸੰਗਮ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਸਮਾਣਾ, 2011, ਪੰਨਾ-43.
- [27]. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-14.
- [28]. ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-34.

Cite this Article:

ਕੌਰ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ. (2026). ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ ਦਾ ਵਿਲੱਖਣ ਜ਼ਾਵੀਆ: ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬੌਰਨ ਦੇਸੀ. *International Journal of Humanities, Commerce and Education*, 2(4), 1-17.

Journal URL: <https://ijhce.com/> **DOI:** <https://doi.org/10.59828/ijhce.v2i4.48>